

12. Rozporyadzhennya KМУ № 903-г vid 13.12.17 roku «Pro zatverdzhennya planu zahodiv na 2017–2029 roky` iz zaprovadzhennya Konceptsiyi realizaciyi derzhavnoyi polityky` u sferi reformuvannya zagal`noyi seredn`oyi osvity` «Nova ukrayins`ka shkola». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-20172029-roki-iz-zaprovadzhennya-konceptsiyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-reformuvannya-zagalnoyi-serednoyi-osviti-nova-ukrayinska-shkola> (data zvernennya: 20.05.2018).

13. Хры`ков Ye. M. Upravlinnya navchal`ny`m zakladom: navch. posib. Vy`d. 2-ge, dopov. ta dooprac. Harkiv, 2016.

14. Centr innovacijnoyi osvity`. URL: <http://www.prosvitcenter.org/uk/yakuy-vu-lider> (data zvernennya: 25.05.2018).

15. Web-cajt Shostky`ns`koyi gimnaziyi Shostky`ns`koyi mis`koyi rady` Sums`koyi oblasti. URL: <http://shostka-gimnaz.sumy.sch.in.ua/vchitelyam> (data zvernennya: 20.05.2018).

Отримано редакцією 31.05.2018 р.

УДК 378.147:33:34

DOI 10.31376/2410-0897-2018-2-37-55-60

Ірина Євгенівна Галушчак,

кандидат економічних наук, доцент кафедри
обліку і аудиту Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника»,
e-mail: iryna.galushchak@gmail.com

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА

У статті розглянуто деякі питання освітнього середовища у сучасних умовах, зокрема, таке актуальне питання, як компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців у галузі економічної діяльності. З'ясовано, що навчально-правове середовище закладів вищої освіти забезпечує педагогічну взаємодію суб'єктів навчального процесу, наукову та соціально-гуманітарну діяльність. Освітнє середовище закладу вищої освіти розглядається як система впливів, умов, у яких відбувається професійно-особистісне становлення майбутнього фахівця. Автором проведено анкетування, що дозволило виявити рівень професійної мотивації майбутніх економістів та зацікавленості їх у вивченні правових дисциплін.

Ключові слова: освітнє середовище, компетентнісний підхід, правова компетентність, структура освітнього середовища, майбутні економісти.

Постановка проблеми. Процес соціально-економічних змін у суспільстві став причиною перегляду освітньої політики як у цілому, так і окремих її компонентів, зокрема, стратегії підготовки майбутніх фахівців. У сучасних соціально-економічних умовах серед важливих завдань постала необхідність створення національної системи економічної освіти, яка інтегрувалась би в загальнодержавну освітню систему як важливу складову суспільства. Модернізація освітньої системи в Україні висуває нові питання про рівень знань і вмінь фахівців у галузі економічної діяльності. Найважливіше завдання сучасної вищої школи – підготовка компетентного, гнучкого і конкурентоспроможного фахівця, який здатний досягти визначеної мети в різних життєвих ситуаціях.

Освіта сьогодні стає інноваційною, тобто йдеться про створення нової вищої школи України, яка б забезпечувала підготовку висококваліфікованого й конкурентоспроможного фахівця. Стратегічним напрямом реалізації завдань сучасної вищої освіти є впровадження компетентнісного підходу, специфіка якого полягає у зміщенні акцентів, у визначенні результатів освіти: від формування професійних знань, умінь та навичок до формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміни в освіті і реформування навчальних програм економічних спеціальностей, формування нової моделі навчання економістів розкрили у своїх роботах В. Журавський, Т. Данька, М. Кравчук, Л. Поліщук, Є. Суханов, В. Сущенко, М. Стефанчук та інші.

Зауважимо, у доробках науковців багато робіт присвячено проблемам формування та розвитку професійної компетентності фахівців. Так, Л. Даниленко, Л. Карамушка, Г. Єльнікова, О. Зайченко, В. Маслов, О. Боднар та ін. розглядають структуру та зміст професійної компетентності керівників навчальних закладів. Натомість О. Булавенко, Н. Кузьміна, А. Маркова та ін. розкривають складові професійної компетентності педагогічних та науково-педагогічних працівників. Інші вчені В. Байденко,

Я. Кузьминов, Н. Селезньова, Д. Пузанков, В. Шадриков та ін. досліджують компетентності випускників закладів вищої освіти.

Формування професійної компетентності майбутнього фахівця, його професійне становлення відбувається в освітньому середовищі вищого навчального закладу. З огляду на це питання забезпечення якості освіти, формування та розвиток освітнього середовища, визначення показників цієї якості є актуальним для наукових досліджень та їх упровадження в педагогічну практику.

Метою публікації є визначення впливу освітнього середовища на формування правової компетентності майбутнього економіста.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави для твердження, що важливим у професійно-особистісному становленні майбутніх фахівців є освітнє середовище закладу вищої освіти. Освітнє середовище має розвивальний потенціал, у якому створені сприятливі умови для формування особистості, оскільки завданнями останнього є належна професійна підготовка майбутніх фахівців, а також задоволення інтелектуальних, духовних і культурних потреб молодшої людини.

В аспекті нашого дослідження є важливим твердження С. Скидана про те, що навчальне середовище треба розглядати у двох площинах: зовнішнє (фізичне середовище, що оточує людину) і внутрішнє (яке виховує людину – психологічний клімат, спілкування тощо).

Аналіз фахової літератури з порушеної проблеми свідчить, що серед підходів до визначення сутності, змісту та структури освітнього середовища закладу вищої освіти можна виокремити такі:

1. Освітнє середовище як система впливів, умов, можливостей формування та розвитку особистості, що втримуються в соціальному та просторово-предметному оточенні (В. Ясвин [7, с. 14]).

2. Освітнє середовище як сукупність умов: матеріальних, духовних та емоційно-психологічних, умов навчально-виховного процесу, реалізація яких залежить від чинників прискорення або гальмування його розвитку (О. Романовський [6, с. 96]).

3. Освітнє середовище як сукупність матеріальних факторів освітнього процесу та міжособистісних відносин, які встановлюють суб'єкти навчання у процесі своєї взаємодії (К. Компаниця [2, с. 37]).

Відтак, освітнє середовище – це багатокомпонентна модель, яку утворюють: 1) суб'єкти освітнього процесу; 2) соціальний компонент; 3) просторово-предметний компонент; 4) технологічний (або психодидактичний) компонент (В. Ясвин, [7, с. 172]); або такі компоненти: 1) просторово-семантичний; 2) змістово-методичний; 3) комунікаційно-організаційний (Є. Михайлова [1, с. 275]). З огляду на це розглянуті підходи дають уявлення про освітнє середовище закладу вищої освіти як систему впливів, умов, у яких відбувається професійно-особистісне становлення майбутнього фахівця.

Це дає підстави виокремити якості за групами показників, що характеризують: 1) суб'єктів освітнього процесу (студенти, викладачі, керівники); 2) їхню взаємодію (характер співпраці, стиль взаємодії та спілкування); 3) матеріально-технічні умови, їх осучаснення; 4) навчальний процес як сукупність взаємопов'язаних елементів (цілей навчання, змісту освіти, організаційних форм та методів навчання, результатів навчання); 5) виховний процес у закладі вищої освіти з урахуванням системи самоврядування студентської молоді; 6) інформаційне забезпечення, зокрема науково-методичне, інформаційно-комунікативне [3].

В умовах реалізації компетентнісного підходу ми розглядаємо освітнє середовище як важливу складову якості освіти. Це дає підставу виокремити показники якості освіти та освітнього середовища на рівні закладу вищої освіти: якості цілей розвитку, якості процесів, якості умов, якості результатів.

У контексті нашого дослідження хочемо акцентувати увагу на реалізації якостей, необхідних для формування правової компетентності майбутніх фахівців економічного профілю до професійної діяльності в процесі навчання, а саме: професійні якості – розкриваються через отримані теоретичні і практичні знання, уміння та навички та вміння використовувати їх у професійній діяльності; комунікативні якості – реалізуються в процесі встановлення контактів, спілкування; мотиваційна якість – характеризується активністю для досягнення успіху; аналітична якість – реалізується через здатність організовувати, планувати, контролювати, прогнозувати та систематизувати в процесі вивчення фахових дисциплін; саморозвиваюча якість – розкривається через формування вмінь самостійно вдосконалювати і корегувати свої знання, уміння та навички та ін.

Мета ж професійної підготовки сучасного фахівця – це формування професійної компетентності. При цьому під професійною компетентністю фахівця в галузі економіки ми розуміємо інтегральну характеристику, яка визначає реальну здатність до досягнення глобальної мети чи окремого результату, а також здатність розв'язувати професійні проблеми і типові професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях економічної діяльності з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і нахилів. Компетентність завжди проявляється в діяльності.

Університетська освіта майбутнього фахівця – основний етап його професійної підготовки. З огляду ж на своєрідність професіограми фахівців економічних спеціальностей винятково важливим є формувальний вплив освітнього середовища сучасного університету на позитивну динаміку процесу розвитку правокомпетентної особистості студента.

У межах нашого дослідження важливо підкреслити, що правова компетентність – це система правових знань, переконань, навичок, досвіду, механізму дії права і правових технологій, що дозволяють особистості орієнтуватись у правовому полі, юридично грамотно знаходити в ньому вирішення завдань, які виникають. Зауважимо, що складові правової компетентності охоплюють: правову освіченість, правову спрямованість та правову готовність.

Натомість формування правової компетентності тісно пов'язане з суб'єктами навчального процесу: викладачами та студентами. Зазначимо, що для останніх важливе посилення практичної спрямованості навчального процесу. Цю проблему можна вирішити лише шляхом перегляду самої системи практичної підготовки фахівців. Відтак, необхідно щоб усі дисципліни економічного циклу були професійно орієнтованими. Тобто не просто формували свідомість людини, а й набували пріоритетності стереотипів правової та економічної професійної свідомості як орієнтиру фахової підготовки. Такий підхід дає можливість вирішити проблему мотивації до навчання, зростання інтересу до фахових дисциплін, посилення потреб у володінні знаннями. Його реалізація залежить від викладача, який сьогодні покликаний бути не стільки джерелом знань, скільки формувати у студентів уміння їх застосування. У вирішенні цієї проблеми ми виходимо з того, що:

- організація навчального процесу особлива, це стосується семінарських та практичних занять, що проводяться за проблемним принципом;
- професійно зорієнтовані дисципліни економічного профілю повинні наповнюватися юридичними знаннями.

Такий підхід вимагає підвищення відповідальності викладача, усвідомлення значущості свого предмета у професійній підготовці випускника.

Водночас зазначимо, що у педагогічній теорії поки що недостатньо чітко визначені критерії, за якими має оцінюватися ефективність освітнього середовища.

З метою з'ясування оцінювання стану освітнього середовища професійної підготовки майбутніх фахівців для студентів другого та четвертого курсів спеціальності «Облік і оподаткування» було запропоновано такі питання:

1. Дайте, будь ласка, визначення сутності поняття «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх економістів» (потрібне підкреслити або ж дати повну відповідь до третього варіанта): а) Не розумію сутності цього поняття. б) Боюсь помилитися у твердженні щодо визначення сутності поняття «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх економістів». в) Освітнє середовище професійної підготовки майбутніх економістів – це...».

2. Як Ви вважаєте: чи задовольняє освітнє середовище професійної підготовки Ваші особисті та професійні потреби?

3. Чи задовольняють Вас ресурси та можливості закладу вищої освіти та освітнього середовища професійної підготовки майбутніх економістів для особистісного та професійного розвитку?

4. Чи задоволені Ви атмосферою взаєморозуміння з викладачами у процесі професійної підготовки?

5. Чи задоволені Ви використанням в освітньому процесі викладачами інноваційних технологій та активних методів навчання?

6. Як Ви вважаєте: чи є стабільним освітнє середовище вашого навчального закладу?

З відповідей на перше запитання з'ясувалось, що більшість студентів (52 %) не розуміють зміст поняття «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх економістів», вважаючи що це – професійна спрямованість навчання (позначка «а»), натомість 38 % обрали відповідь з позначкою «б» і 10 % надали перевагу позначкам «в» («це – певна частина соціального простору», «це – світовий освітній простір», «це – міжнародний освітній простір», «це – європейський освітній простір» та ін.).

Щодо запитання задоволення професійних потреб освітнього середовища результати анкетування показали, що у 38 % опитаних студентів (32 особа) вважають, що освітнє середовище відповідає потребам їхньої професійної підготовки, 21,6 % (18 осіб) опитаних не задоволені такою підготовкою. Найбільший відсоток задоволених професійною підготовкою на четвертому курсі навчання, що пов'язано з тим, що, по-перше, студенти четвертого курсу мають найбільш повне уявлення про освітнє середовище професійної підготовки; по-друге, перед студентами четвертого курсу були поставлені завдання, що вимагають постійної, самостійної та творчої роботи, консультування з викладачами. Це проходження практики, написання кваліфікаційної роботи, працевлаштування тощо.

Студенти другого курсу демонструють нижчий відсоток задоволеності від професійної підготовки, ніж студенти інших курсів. Очевидно, це пов'язано зі зниженням мотивації учіння, яке відзначено в більшості студентів другого курсу навчання.

Запитання анкети також дали можливість виявити ступінь використання суб'єктами освітнього процесу ресурсів закладів вищої освіти та його можливостей для особистісного та професійного розвитку. 65,6 % студентів (57 осіб) виявили задоволеність можливостями, які надає освітнє середовище для розвитку особистісних якостей, 23,4 % (21 особа) – не задоволені ним або задоволені незначною мірою. Середній ступінь задоволеності був названий студентами з приводу системи дистанційного доступу до ресурсів бібліотеки та навчально-методичних матеріалів з дисциплін. Найбільшу задоволеність висловили студенти четвертого курсу навчання, найменшу – другого.

Результати опитування, що стосувалося створення суб'єктами освітнього середовища атмосфери комфортності та взаєморозуміння у професійній підготовці, показали, що 36,4 % (30 осіб) студентів високо оцінили атмосферу ставлення один до одного в освітньому середовищі закладів вищої освіти, 18,2 % (16 осіб) вважають її незадовільною. Серед студентів 2–4 курсів переважна більшість усіх курсів у середньому задоволена комфортністю взаємин з викладачами в освітньому середовищі. Найбільший ступінь задоволеності мають студенти четвертого курсу.

Щодо оцінювання ролі викладача в освітньому середовищі, то значна частина студентів (31,8 % – 28 осіб) вважає, що викладачі приділяють багато уваги студентам, проводячи освітні бесіди, консультації; 17,6 % (14 осіб) висловили думку про авторитарний стиль спілкування між викладачами і студентами. Найбільше студенти задоволені конструктивними відносинами між усіма учасниками освітнього процесу, що свідчить про сприятливий психологічний клімат в освітньому середовищі професійної підготовки. Системою стосунків студента і викладача у ролі наставника незадоволені 76,2 % (66 осіб) студентів, що свідчить про прагнення студентів змінити свою та викладацьку позицію в освітньому середовищі на суб'єкт-суб'єктну та необхідність приділення цьому питанню додаткової уваги.

Питання щодо включення до освітнього процесу інноваційних технологій та активних методів навчання дає можливість оцінити внутрішні аспекти взаємодії в освітньому середовищі професійної підготовки, спрямувати напрями вдосконалення методів та засобів навчання. На задоволеність від включення до освітнього процесу інноваційних технологій та активних методів навчання загалом указали 38,4 % опитаних студентів (33 особи); 50,8 % (44 особи) – не задоволені. Усі показники були оцінені студентами приблизно однаково. Виняток становить показник «використання в організації самостійної та індивідуальної роботи можливостей електронного зв'язку (електронна пошта, відеозв'язок тощо)» – це лише 16,2 % студентів (14 осіб) відзначили позитивною оцінкою. Найбільше позитивних відповідей студентів узагальнено за показниками: «використання інтерактивних методів освітньої взаємодії (46,0 %) та «використання викладачами інформаційних технологій у процесі репрезентації навчального матеріалу» (42,4 %), що свідчить про сучасні тенденції розвитку вищої освіти та популярність цих технологій.

Стабільність освітнього середовища професійної підготовки майбутніх економістів характеризується дієвістю традицій навчального закладу, впливу корпоративної культури на якість освітньої взаємодії, сталістю складу викладацького колективу тощо. 23,4 % опитаних студентів (21 особа) вважають наявне освітнє середовище професійної підготовки стабільним; 76,6 % так не вважають. Студенти другого і четвертого курсів продемонстрували вищу оцінку стабільності, студенти 2–3 курсів навчання найменш задоволені стабільністю освітнього середовища.

Аналізуючи результати анкетування, можна стверджувати, що майбутні економісти недостатньо обізнані з важливістю впливу освітнього середовища на свою професійну підготовку.

Зауважимо, що, в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи сьогодні відбувається перенесення акцентів: якщо раніше відповідальність за результати навчання залежала від педагога, то тепер вона переважно визначається самим студентом; раніше реалізувалось уміння студента працювати під керівництвом викладача, а зараз – уміння працювати самостійно; в якості основної освітньої стратегії процесу професійної підготовки можна виділити принцип проектування, який можна реалізувати завдяки таким стратегіям, як практико-орієнтоване модульне навчання, а також навчання на основі соціальної взаємодії.

Таким чином, своєрідність професійної діяльності сучасного викладача закладу вищої освіти полягає в тому, що у своїй діяльності педагог повинен керуватися підтримкою та супроводом студента. Допомогти кожному студенту усвідомити власні можливості, увійти у світ культури обраної професії, знайти свій життєвий шлях – такі параметри сучасного педагога [4, с. 43].

Висновки. Навчально-правове середовище закладів вищої освіти забезпечує педагогічну взаємодію суб'єктів навчального процесу, наукову та соціально-гуманітарну діяльність. Важливими

вимогами до створення сприятливого навчально-правового середовища у закладах вищої освіти визначено: загальноправові й професійно-економічні знання, вміння і професійні якості, необхідні для організації власної професійної діяльності в межах правового поля.

Показниками позитивного навчально-правового середовища у закладах вищої освіти як фактора професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця є: активність і креативність майбутніх фахівців в оволодінні професійними знаннями, у професійному зростанні та їх включенні у спільну професійну й правову діяльність, довіра й вимогливість один до одного, поінформованість і суб'єкт-суб'єктна міжособистісна взаємодія всіх учасників педагогічного процесу.

Отже, вдосконалення рівня професіоналізму майбутнього економіста, зокрема його правової компетентності, в умовах університетської освіти потребує глибокого аналізу правової діяльності як результату правової підготовки. Правова компетентність майбутнього економіста – це наявність системи професійно-правових знань чинного законодавства; вміння мислити правовими категоріями; усвідомлення сутності права та механізмів його дії, доречно використовувати набуті правові знання у професійній діяльності.

Подальші наукові розвідки у цьому напрямі спрямовуватимемо на розроблення методики діагностування рівня сформованості правової компетентності майбутніх фахівців економіки.

Список використаних джерел та літератури

1. Глоссарий современного образования / Нар. укр. акд. ; под общ. ред. Е. Ю. Усик; [сост. : Астахова В. И. и др.]. – Х. : Изд-во НУА, 2007. – 524 с.
2. Компаниця К. В. Роль та місце навчально-педагогічної ситуації в освітньому середовищі / К. В. Компаниця // Освітнє середовище як методична проблема : збірка наукових праць, Херсонський державний університет. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2006. – С. 37–38.
3. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О. І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1 (46). – С. 5–12.
4. Модернизация профессионального образования // Информационный бюллетень. – № 1 (29). – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2006. – С. 34–54.
5. Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О. І. Локшитної. – К. : К.І.С., 2004. – 128 с.
6. Романовський О. Г. Освітнє середовище як важлива передумова формування гуманітарно-технічної еліти / О. Г. Романовський // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3 (36). – С. 93–97.
7. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

Ирина Евгеньевна Галушчак,

кандидат экономических наук, доцент кафедры
учета и аудита Государственного высшего
учебного заведения «Прикарпатский национальный
университет им. В. Стефаника»,
e-mail: iryna.galushchak@gmail.com

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО ЭКОНОМИСТА

В статье рассматриваются некоторые вопросы образовательной среды в современных условиях, в частности, такой актуальный вопрос, как компетентностный подход к профессиональной подготовке специалистов в области экономической деятельности. Установлено, что учебно-правовая среда учреждения высшего образования обеспечивает педагогическое взаимодействие субъектов учебного процесса, научную и социально-гуманитарную деятельность. Образовательная среда высшего учебного заведения рассматривается как система влияний, условий, в которых происходит профессионально-личностное становления будущего специалиста. Автором проведено анкетирование, которое позволило выявить уровень профессиональной мотивации будущих экономистов и заинтересованности их в изучении правовых дисциплин.

Ключевые слова: образовательная среда, компетентностный подход, правовая компетентность, структура образовательной среды, будущие экономисты.

Iryna Galushchak,
candidate of Economic Sciences, associate professor,
State Higher Educational Establishment
«Vasyl Stefanyk Precarpathian National University»,
e-mail: iryna.galushchak@gmail.com

EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGH SCHOOL AS A FACTOR OF THE LEGAL COMPETENCE OF THE FUTURE ECONOMIST FORMING

Introduction. *In current socio-economic conditions among the important tasks was the necessity to create a national system of economic education, which would integrate into the national educational system as an important component of society. The strategic direction of the tasks implementation into modern higher education is the introduction of a competent approach, the specificity of which is to shift the emphasis in determining the results of education: from the training the professional knowledge, abilities and skills to forming the professional competence of future specialists.*

Purpose. *The article is devoted to the problem of studying the influence of the educational environment on the future economist's legal competence forming.*

Methods. *The method of research was a questionnaire with students of economic specialties.*

Results. *The results of the study showed the lack of the future economists' awareness with the importance of the educational environment to their legal training and the importance of obtaining the professional and economic knowledge, skills and professional qualities that are necessary for the organization of their own professional activities within the legal field.*

Originality. *The approaches to the definition of the essence, content and the educational environment structure of the higher educational institution are analyzed. The indicators of the quality of education and the educational environment at the higher educational institution are highlighted: the quality of the goals, the quality of the processes, the quality of the conditions, and the quality of the results. Educational environment of a higher educational establishment is considered as a system of influences, conditions in which the professional-personal forming of a future specialist takes place.*

Conclusion. *The educational and legal environment of the higher educational institutions provides the pedagogical interaction of subjects in the educational process, scientific, social and humanitarian activity. Indicators of positive educational and legal environment of higher educational institutions as a factor of professional and personal future specialist's forming are: activity and creativity of future specialists in mastering their professional knowledge, professional growth and their inclusion in the joint professional and legal activities, trustful relations between one another, awareness and subject-subjective interpersonal interaction of all participants in the pedagogical process. Further scientific inquiries in this direction will be directed towards developing a methodology for diagnosing the level of the future specialists' legal competence forming in the economy.*

Key words: *educational environment, competency approach, legal competence, the structure of educational environment, future economists.*

References

1. Glossary`j sovremennogo obrazovany`ya / Nar. ukr. akd. ; pod obshh. red. E. Yu. Usy`k; [sost. : Astaxova V. Y`. y` dr.]. – X. : Y`zd-vo NUA, 2007. – 524 s.
2. Kompany`cya K. V. Rol` ta misce navchal`no-pedagogichnoyi sy`tuaciyi v osvitr`omu seredovy`shhi / K. V. Kompany`cya // Osvitnye seredovy`shhe yak metody`chna problema : zbirka naukovy`x prac`z, Xersons`ky`j derzhavny`j univerty`tet. – Xerson : Vy`davny`cztvo XDU, 2006. – S. 37–38.
3. Lyashenko O. I. Yakist` osvity` yak osnova funkcionuvannya j rozvy`tku suchasny`x sy`stem osvity` / O. I. Lyashenko // Pedagogika i psy`xologiya. – 2005. – № 1 (46). – S. 5–12.
4. Moderny`zacy`ya professy`onal`nogo obrazovany`ya // Y`nformacy`onnyj byulleten`. – № 1 (29). – SPb. : Y`zd-vo RGPU y`m. A. Y`. Gercena, 2006. – S. 34–54.
5. Monitory`ng yakosti osvity` : svitovi dosyagnennya ta ukrayins`ki perspekty`vy` / za zag. red. O. I. Lokshy`tnoyi. – K. : K.I.S., 2004. – 128 s.
6. Romanovs`ky`j O. G. Osvitnye seredovy`shhe yak vazhly`va peredumova formuvannya gumanitarno-technichnoyi elity` / O. G. Romanovs`ky`j // Pedagogika i psy`xologiya. – 2002. – № 3 (36). – S. 93–97.
7. Yasvy`n V. A. Obrazovatel`naya sereda: ot modely`rovany`ya k proekty`rovany`yu / V. A. Yasvy`n. – M. : Smysl, 2001. – 365 s.

Отримано редакцією 28.05.2018 p.